

Täysistunto

Torstai 4.2.2021 klo 16.01—19.04

14. Lakialoite laiksi yhdenvertaisuuslain 15 §:n muuttamisesta

Lakialoite LA 42/2020 vp Merja Mäkisalo-Ropponen sd ym.

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Tarja Filatov: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 14. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittua menettelytapaa.

Keskustelu alkaa, edustaja Mäkisalo-Ropponen.

Keskustelu

18.18 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Paljonkos minulla on aikaa?

Ensimmäinen varapuhemies Tarja Filatov: 10 minuuttia.

Erittäin hyvä. — Siis tässä lakialoitteessa ehdotetaan muutettavaksi yhdenvertaisuuslain 15 §:ää. Pykälän 2 momenttiin esitetään lisättäväksi tarkentava määritelmä siitä, että pykälässä tarkoitetut kohtuulliset mukautukset tarkoittavat niin fyysisiä apuvälineitä kuin järjestelyitä, joilla tuetaan kognitiivista suoriutumista ja toimintakykyä esimerkiksi työssä. Tarkoituksena on selventää lain asettamaa velvollisuutta kohtuullisista mukautuksista ja erityisesti tämän velvollisuuden soveltamista suhteessa sellaisiin vammaisiin, joiden vamma vaikuttaa kognitiiviseen toimintakykyyn.

Arvoisa puhemies! Miksi tämä asia on tärkeä? Suomi on ratifioinut vuonna 2016 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen, jonka tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Sopimuksessa asetetaan sopimusvaltiolle velvoite toteuttaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus täysimääräisesti kattaen kaikki elämänalueet.

Vammaiselle omannäköisen elämän toteutuminen ja osallisuus voivat edellyttää esimerkiksi oikeutta tulkkauspalveluun, henkilökohtaiseen avustajaan ja kuljetuspalveluun. Vammaispalveluissa ei ole kysymys ylimääräisestä lisäpalvelusta tai harkinnanvaraisista etuuksista vaan lailla turvatusta oikeudesta yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Näillä palveluilla varmistetaan, että vammaisen henkilö voi elää yhdenvertaisesti muiden kanssa, käydä töissä ja ansaita rahaa sekä osallistua harrastuksiin ja haluamiinsa tapahtumiin ja tilaisuuksiin. Vammaisten oikeudet eivät ole mielipidekysymyksiä vaan ihmisoi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 3/2021 vp

keuksia. On myös syytä muistaa, että niin sanottu positiivinen erityiskohtelu on usein yhdenvertaisuuden edellytys.

Keskeisimpiä edellytyksiä vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiselle ja yhdenvertaisuuden takaamiselle ovat esteettömyys ja palvelujen saavutettavuus. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on todennut, että Suomi on vielä pitkälti esteellinen ja rakennettu vammattomille ihmisille. Esteellinen ympäristö syrjii vammaisia. Esteettömyydessä ei ole kysymys vain liikkumisen esteettömyydestä. Siinä otetaan huomioon myös esimerkiksi näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikaatioon liittyvät asiat.

Arvoisa puhemies! Hallitusohjelmassa puhutaan paljon osatyökykyisten ja vammaisten työllisyyspotentiaalista. Itse kritisoin sanaa ”osatyökykyinen”, sillä jokainen meistä on osatyökykyinen, jos hänet laitetaan itselleen sopimattomaan työhön. Tärkeintä olisikin löytää jokaiselle sopivaa työtä. Vammaisten työllisyystilanne on edelleen paljon heikompi kuin ei-vammaisten johtuen esimerkiksi asenteista ja tietämättömyydestä. Moni vammainen pystyisi toimimaan työelämässä, jos esimerkiksi kohtuulliset mukautukset olisi hoidettu asianmukaisesti. Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan tapauskohtaisesti toteutettavia tarpeellisia, asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten ihmisten mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Selvitysten mukaan esimerkiksi työnantajat eivät tiedä riittävästi siitä, että heillä on mahdollisuus saada niin sanottua työolosuhteiden järjestelytukea kohtuullisten mukautusten toteuttamiseen.

Arvoisa puhemies! Yhdenvertaisuuslain perusteella syrjintä on kielletty myös esimerkiksi terveydentilan ja vammaisuuden perusteella. Sen lisäksi, että yhdenvertaisuuslaki velvoittaa pidättäytymään syrjinnästä, lain 15 §:ssä asetetaan viranomaisille, koulutuksen järjestäjille, työnantajille sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajille velvollisuus asianmukaisiin ja kulloisissakin tilanteissa tarvittaviin kohtuullisiin mukautuksiin. Lainsäädännössä ei ole yksityiskohtaisemmin määritelty, minkälaisia mukautuksia tapauskohtaisesti edellytetään. Vaadittuja mukautuksia ei myöskään ole erikseen rajattu niin, että esimerkiksi kognitiivista toimintaa vaikeuttavien rajoitusten aiheuttama mukautustarve olisi jätetty velvollisuuden ulkopuolelle. Käytännössä kuitenkin tällä hetkellä mukautukset ymmärretään usein vain liikuntavaikeuksia sekä näkö- tai kuulovammaa kompensoivien apuvälineiden hankintana, ja kognitiivisia mukautuksia ei usein tehdä lain hengen edellyttämällä tavalla. Selkeyttämällä lain säännöstä näiltä osin voitaisiin saada laista informatiivisempi ja lisätä kognitiiviseen ergonomiaan kohdistuvien mukautusten toteuttamista.

Kognitiivisten mukautusten laajemmalla käytöllä voitaisiin edistää niiden henkilöiden toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa, joilla on kognitiivisia rajoitteita, ja lisätä heidän osallistumistaan työelämäänsä. Suomessa on tällä hetkellä esimerkiksi noin 7 000 työikäistä muistisairasta. Heistä monet ovat joutuneet jäämään heti diagnoosin saatuaan eläkkeelle. Kognitiivisten mukautusten avulla olisi mahdollista pidentää heidän työssä olemistaan jopa useilla vuosilla, mikä voisi tuottaa myös positiivisia kansantaloudellisia vaikutuksia. Myös monet muut vammaisryhmät, kuten kehitysvammaiset, hyötyisivät kognitiivisten mukautusten käytöstä.

Arvoisa puhemies! Tässä lakiesityksessä siis esitetään lisättäväksi yhdenvertaisuuslain 15 §:n 2 momentin alkuun tarkennus siitä, että pykälässä tarkoitettu velvollisuus koskee mukautuksia niin fyysistä toimintakykyä kuin kognitiivista toimintakykyä rajoittaviin vammoihin. Näillä kognitiiviseen ergonomiaan kohdistuvilla mukautuksilla tarkoitetaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 3/2021 vp

esimerkiksi työnantajan järjestämän työn sekä apuvälineiden, ympäristöjen ja tapojen yhteensovittamista ihmisen tiedonkäsittelykykyjen ja -rajoitusten kanssa. Kognitiiviset mukautukset eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään työnantajan toimiin, vaan velvollisuus koskee yhtä lailla muita 15 §:n velvoittamia tahoja, kuten esimerkiksi koulutuksenjärjestäjiä.

Nykyisessäkin lainsäädännössä ei siis ole kognitiivista mukauttamista suljettu edellytettyjen kohtuullisten mukauttamistoimenpiteiden ulkopuolelle. Sitä on näin pidettävä osana myös nykyistä mukauttamisvelvollisuutta, ja esimerkiksi työsuhteiden puolella tällainen velvollisuus voidaan ainakin osin johtaa jo työsuhteen osapuolen lojaliteettivelvollisuudesta. Näiltä osin tätä muutosta on pidettävä enemmänkin informatiivisena ja oikeustilaa selventävänä kuin sitä muuttavana. Tarkoitus on, että lainsäädäntö olisi mahdollisimman selkeä ja palvelisi näin sitä soveltavia kansalaisia mahdollisimman hyvin. Vaatimus mukauttamistoimenpiteiden kohtuullisuudesta koskisi edelleen samalla tavalla niin fyysisiä kuin kognitiivisia mukauttamistoimenpiteitä.

Edellä olevan perusteella tässä lakiesityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen. Eli muutetaan yhdenvertaisuuslain 15 §:n 2 momentti seuraavasti: ”Tässä pykälässä tarkoitettut mukautukset voivat pitää sisällään niin fyysiseen ympäristöön ja tarpeistoon tehtäviä muutoksia kuin sellaisia järjestelyjä ja apua, joilla edesautetaan kognitiivista suoriutumista. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisten ihmisten tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitettun toimijan koko taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioitunut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.” — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kivisaari.

18.26 Pasi Kivisaari kesä: Arvoisa puhemies! Kiitän suuresti edustaja Mäkisalo-Roppos-ta paitsi tämän lakialoitteen valmistelusta myös sen esittelystä. Olen itse myös tämän aloitteen allekirjoittanut siitä syystä, että pidän sitä äärimmäisen tärkeänä ja järkevänä.

Yhdenvertaisuuslaki siis totta kai velvoittaa pidättäytymään syrjinnästä. Lisäksi laki velvoittaa asianmukaisesti ja kulloisessakin tilanteessa tarvittaviin kohtuullisiin mukautuksiin. Velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin koskee viranomaisia, koulutuksenjärjestäjiä, työnantajia sekä tavaroiden tai palveluiden tarjoajia. Mukautuksilla edistetään toimintakyvyn rajoitteista kärsivien henkilöiden edellytyksiä toimia työelämässä, opiskella ja käyttää palveluita. Siis hankalaa terminologiaa selventäen voi sanoa, että niin viranomais- kuin työnantajatahot velvoitetaan joustamaan tilanteessa, jossa ihmisen toimintaedellytykset vaikkapa sairauden takia ovat heikentyneet.

Nyt käsittelyssä olevan lakialoitteen tarkoitus, kuten kuulumme, on määritellä tarkemmin, minkälaisia mukautuksia tapauskohtaisesti edellytetään. Erityisesti halutaan selvittää lain koskevan myös kognitiivisten rajoitusten vaatimaa mukautustarvetta. Kuten lakialoitteen esittelijä totesi, kognitiivisilla rajoituksilla tarkoitetaan juuri esimerkiksi muistisairautta. Muistisairauksista kärsii suunnaton joukko, noin 7 000 työikäistä suomalaista. Heistä monet ovat joutuneet jäämään heti diagnoosin saatuaan eläkkeelle. Kognitiivisia rajoituksia voidaan helpottaa esimerkiksi juuri työvälineitä, työympäristöjä ja työtapoja mukauttamalla. Kognitiivisen mukauttamisen avulla olisi mahdollisuus pidentää heidän työsaolemistaan jopa useilla vuosilla. Tällöin ihmisen arvo merkityksellisen elämän rakentajana, yhteiskunnan hyvyyden kannattelemana vahvistuisi.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 3/2021 vp

Arvoisa puhemies! Yhdenvertaisuuslain selkiyttäminen tämän lakialoitteen pohjalta edistäisi sen soveltamista siitä hyötyvien kansalaisten kohdalla. Työurien pidentämisellä voidaan katsoa myös olevan, totta kai, positiivisia kansantaloudellisia vaikutuksia, mutta ennen kaikkea se on tae inhimillisemmän yhteiskunnan olemuksesta.

Ensimmäinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Reijonen.

18.29 Minna Reijonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Mäkisalo-Ropponen on usein ja asiallisesti ja tosi hienosti nostanut esille vammaisten asioita, ja samalla myös omaishoitajien asioita hän on nostanut esille — arvostan. On ollut todella ilahduttavaa kuultavaa, että tulee lakialoitteita ja muuta. Arvostan kovasti sitä. Pidän erittäin tärkeänä tätä vammaisten asiaa. Vammaisten asioista pitää pitää huolta. Se on ihan selvä, että niistä on pidettävä huolta, jotka eivät siihen itse kykene. Tämä on tärkeää meidän muistaa.

Ensimmäinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Mäkisalo-Ropponen.

18.29 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Kiitos kiitoksista sekä edustaja Kivisaarelle että edustaja Reijoselle. Minusta oli erittäin hienoa kuunnella erityisesti edustaja Kivisaaren asiantuntevaa ja syvällistäkin puheenvuoroa — kiitos siitä.

Vammaisten oikeudet eivät todellakaan vielä Suomessa toteudu riittävän hyvin. Sekä tiedoissa että asenteissa on paljon korjattavaa, ja yksi tällainen korjattava asia on se, että emme edelleenkään esimerkiksi ymmärrä, että myös muistisairaudet kuuluvat vammais-sairauksien piiriin, ja muistisairaalta edelleenkin evätään paljon sellaisia etuuksia, jotka ymmärretään, että ne ovat vammaisille ihan normaaleja asioita. Sen lisäksi toki, että vammaisetkaan eivät saa aina niitä palveluita, jotka hyödyttäisivät juuri heitä. Tämä näkyy myöskin esimerkiksi tässä kohtuullisten mukautusten tekemisessä, että ei ole riittävästi tietoa ja ymmärrystä. Meillä olisi paljon vammaisia, jotka voisivat ihan kokopäiväisesti toimia siellä työelämässä, jos kohtuulliset mukautukset olisivat kunnossa. En tiedä, miten meillä on varaa pitää niin suuri ihmisryhmä työelämän ulkopuolella vain sen takia, että emme ole vaivautuneet miettimään tätä asiaa tarkemmin.

Olenkin erittäin iloinen siitä, että työ- ja elinkeinoministeriössä on nyt monia vammaisten työllisyyden edistämiseen tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitteilla ja tekeillä. Toivottavasti tässä yhteydessä myöskin tämä kohtuullisten mukautusten asia saadaan sitten lopullisesti kuntoon. — Kiitos.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan.